

धातकाम् AV. 20, 136, 10.

धातक s. u. धटक.

धातकि 1) m. N. pr. eines der zwei Söhne des Vitihotra Praijavratā (Savana VP.) und Beherrschers eines (nach ihm benannten, so VP.) Varsha von Pushkaradvīpa Bhāg. P. 5, 20, 31. VP. 200. °तीर्थ ÇIVA-P. in Verz. d. Oxf. H. 66, b, 24. धातकीखण्ड (also nach der Pflanze genannt; vgl. धातुकीवृत्ते ÇATR. 1, 343 und WEBER ebend. S. 19) H. 946, Sch. — 2) f. °की gaṇa गौरादि (von धातक) zu P. 4, 1, 41. N. eines Strauchs, *Grislea tomentosa* Roxb. (= धातुपुष्पिका, धातुपुष्पिका) UḡġVAL. zu UṇĀDIS. 3, 148. AK. 2, 4, 4, 12. 3, 6, 4, 7. H. 1130. Suçr. 1, 141, 9. 314, 11. 367, 8. 2, 367, 19. 388, 12.

धातर (von 1. धा) nom. ag. 1) m. der Setzende; Gründer; Schöpfer; Bringer; Ordner; Erhalter; = भर्तृ AK. 3, 4, 4, 62. = पालक H. a. n. 2, 173. MED. t. 27. = धारक Dhār. im ÇKDr. (अग्निः) अयमिह प्रथमो धायि धातुमिः RV. 4, 7, 1. एवा रतिस्तुवीमघ विश्वेभिर्धायि धातुमिः 8, 81, 29. धात्रा सौम परिष्कृतः 9, 113, 4. 10, 3. धाता विधाता परमात सृष्टुः 10, 82, 2. धाता धातृणाम् (BAHVRĪĀ) oder धातृणाम् (TAITTIṚĪĀ) Siddh. K. zu P. 6, 4, 5. — प्रथमो धाता = ब्रह्मा RAGH. 13, 6. सर्गशेषप्रणयनादिश्रयोनेरन्तरम् । पुरातनाः पुराविद्विधातर इति कीर्तिताः (सतर्पयः) ॥ die alten Schöpfer KUMĀRAS. 6, 9. पिताकुमस्य त्रगतो माता धाता पितामहः (Kṛṣṇa spricht) Bhāg. 9, 17. सर्वस्य धातारम् 8, 9. भूतानाम् MBh. 3, 1138. मनुष्याणां यो धाता राजा राज्यकरः Erhalter, Lenker 1, 1722. Urheber: अयस्य RV. 4, 123, 5. Träger: धारधराश्च वसुधाधातारश्च धराधराः HARIV. 11851. Vgl. त्रगद्वातर, त्रगद्वात्री. — 2) m. N. einer göttlichen Person: Stifter, Gründer; Geber, Schöpfer, Ordner; conditor. Er ist der Genius der Thätigkeiten, welche das Zeitwort aussagt, das diesem Nomen entspricht; ähnlich entstanden wie Tvashṭar, Praḡāpati u. a. und keine dem mythologischen System im engeren Sinne angehörige Person. Dhātār erscheint besonders in folgenden Beziehungen: a) er legt den Keim der Leibesfrucht: आ सिञ्चतु प्रजापतिर्याता गर्भं दधातु ते RV. 10, 184, 1. AV. 5, 23, 4. 10. 7, 19, 1. TS. 4, 5, 4, 3. TBr. 4, 7, 2, 1. er wird daher mit den weiblichen Genien zusammengestellt, welche Zeugung und Schwangerschaft regeln TS. 3, 4, 9, 1. Ait. Br. 3, 47. Kāṭh. 12, 8. Āçv. Çr. 6, 14. — b) er ist Stifter der Ehe und des Hauswesens: धाता विपश्चित्पतिमस्यै विवेद AV. 14, 1, 59. शिवा नारीयमस्तमार्गान्निमं धाता लोकमस्यै दिदेश 2, 13. 2, 36, 2. 6, 60, 3. daher hoffen Eheleute im Jenseits in seine Nähe zu kommen: धातुश्च येनैव सुकृतस्य लोके स्यान् मे सृह पत्यो करोमि TS. 3, 3, 6, 2. — c) er richtet gebrochene Glieder u. s. w. zurecht: धाता तद्गद्गया पुनः सं दधत्यरुषा पर्हः AV. 4, 12, 2. erhält Gesundheit und Leben: एवा धातरार्षि कल्पयैषाम् RV. 10, 18, 5. 188, 3. AV. 7, 17, 2. 8, 1, 15. 18, 4, 48. TS. 3, 3, 5, 1. — d) er schenkt allerlei Besitz: धाता दधातु नो रयिम् AV. 7, 17, 1. fgg. 19, 31, 3. Hierher liesse sich ziehen, dass auch fruchtbarer Regen von ihm erwartet wird, wenn es heisst: ऊध्रा दिव्यस्य नो धातरीशानो वि ध्या दतिम् AV. 7, 18, 1; aber TS. 2, 4, 8, 2 wird statt des Namens देहि gelesen. — e) er ist Ordner der Zeiten: सूर्याचन्द्रमसौ धाता यथापूर्वमकल्पयत् TAITT. Ār. 10, 1, 14. चन्द्रमा एव धाता Kāṭh. 12, 8. SHADY. Br. 4, 6. संवत्सरो वै धाता TBr. 1, 7, 2, 1. (धात्रा) ऋतूनकल्पयत् 2, 3, 5, 3. AV. 3, 10, 10. — f) am häufigsten wird

Dh. zusammen genannt mit Savitar, Praḡāpati (identificirt mit diesem ÇAT. Br. 9, 5, 4, 35), Tvashṭar, Bṛhaspati; zuweilen auch mit Mitra, Vishṇu, Arjamaṇ u. a. AV. 9, 7, 10. 21. 14, 1, 33. 11, 6, 3. 8, 5. 9, 25. 19, 9, 12. 20, 1. RV. 10, 167, 3. 181, 1. VS. 8, 17. 14, 24. 28. 37, 12. TBr. 2, 1, 2, 1. TAITT. Ār. 2, 3, 4. 6, 3, 12. Kāṭh. Çr. 23, 3, 1. ÇĀṆHU. GRHJ. 1, 19. Āçv. GRHJ. 1, 17. 2, 4. KAUC. 113. — g) bemerkenswerth ist die Angabe in TBr. 1, 1, 9, 1 (vgl. PAÑĀAV. Br. 24, 12, 4), wo Dhātār und Arjamaṇ als das erste von der Aditi geborene Paar von Söhnen aufgeführt werden; mit Arjamaṇ hat Dh. die Thätigkeit bei der Heirathsstiftung gemein (vgl. AV. 2, 36, 2) und tritt an seine Stelle G'vor. 10; aber es liegt kein Beweis dafür vor, dass er wirklich unter die Āditja der alten Religion zu zählen wäre. Dh. ist überhaupt in den alten Veda-Liedern nicht genannt und im RV. — die ganz unbestimmte Erwähnung शं नो धाता शमु धर्ता नो अस्तु RV. 7, 33, 3 ausgenommen — nur im zehnten Buch häufiger angerufen. NAIKH. 5, 5 wird er unter den Göttern des mittleren Gebietes aufgeführt und Nīr. 11, 10 als Ordner aller Dinge erklärt. Vom Epos an erscheint Dh. regelmässig (VP. 122 steht Dhātī st. dessen!) unter den 12 Āditja, so MBh. 1, 2523. 4822. HARIV. 173. 393. 12436. 12911. 13143. 14166. एषा तं पुरुषव्याघ्रम् — कौशल्या सुपुत्रे रामं धातारमदितिर्यथा R. 2, 92, 21. neben विधातर, der sonst nicht unter den Āditja aufgeführt zu werden pflegt, Buāg. P. 6, 6, 37. Der Āditja ist viell. auch in den folgenden Stellen gemeint: यत्र धाता विधाता च वरूणश्चोर्धमागताः MBh. 3, 10419. धातुर्विधातुः सवितुर्विभोर्वा शक्रस्य वा तं सदानात्प्रपन्ना DRAUP. 2, 4. स्वस्ति धाता विधाता च स्वस्ति पूषा भगो ऽयमा R. 2, 23, 8. मरुतः सक्षर्पन्त्या धाता भूमिर्दिशो दश HARIV. 10237. Buāg. P. 5, 23, 5. — h) in der nachvedischen Zeit ist Dh. als Schöpfer der Welt, als Gründer und Erhalter der Weltordnung = प्रजापति, ब्रह्मन् AK. 1, 1, 4, 12. 3, 4, 4, 108. H. 212. an. 2, 173. MED. t. 27. UḡġVAL. zu UṇĀDIS. 2, 95. धात्रैव सृष्टा ह्याद्याश्च प्राणिनो ऽतार एव च M. 3, 30. अनार्यमार्यकर्माणामर्यं चानार्यकार्माणम् । संप्रधार्याब्रवांहाता न सौ नासमाविति 10, 73. BRĀHMAN. 1, 29. ऋमेवातपः कालो धातारुं विश्वतोमुखः (spricht Kṛṣṇa) Buāg. 10, 33. यथा वायोस्तृणाग्राणि वशं याति वलीयसः । धातुरेवं वशं याति सर्वभूतानि MBh. 3, 1145. fgg. तमृताः u. s. w. परिवार्यानुगच्छति धातारमिव देहिः R. 4, 39, 15. दर्शितभये ऽपि धातरि धैर्यधंसो भवेत् वीराणाम् PAÑĀT. I, 117. धीरस्तु निस्तिरेत्सर्वं धातुशक्तिगुणान्वितः (so nach LASSEN zu lesen) VET. 4, 2. वृत्त्यर्थं नातिचेष्टेत सा हि धात्रैव निर्मिता HIT. I, 170. — MEGH. 80. ÇĀK. 42. ÇRĪNGĀRAT. 3. VARĀH. BRH. S. 45, 12. 59. VID. 291. Buāg. P. 1, 1, 22. 3, 37. PRAB. 33, 14. Als unbestimmte Bezeichnung Gottes: धातुः प्रसादात् (die v. l. hat aber धातुप्र°; vgl. Ind. St. 2, 88. 401). TAITT. Ār. 10, 12. Nach HALĀJ. im ÇKDr. Bein. Vishṇu's (gewiss nur da wo auf ihn als alleinigen Gott auch die Function Brahman's übertragen wird). — i) Dhātār und Vidhātār als Söhne Brahman's aufgefasst; ihre Schwester ist Lakshmi: द्वौ पुत्रौ ब्रह्माणस्त्वन्यौ ययोस्तिष्ठति लक्ष्णम् । लोके धाता विधाता च यौ स्थितौ मनुना सह ॥ तयोरेव स्वसा देवी लक्ष्मीः पद्मगुह्य शुभा । MBh. 1, 2614. fg. Dieselben erscheinen als Kinder Bhṛgu's von der Khjāti VP. 59. 82. Buāg. P. 4, 1, 43. — k) Dh. als einer der 7 Weisen im 4ten Manvantara HARIV.